

Jos Jeuken
en Ellen Krul
van BD-bedrijf Gaos
**Creëren op het grensvlak
van orde en
chaos**

 Gaos

Elke dag loopt Jos Jeuken (55) zijn 'Gaos-pad' rond de boerderij, langs de akkers en over de dijk met landschapskunstwerken. "Van het maken daarvan heb ik genoten, maar het 'er zijn' is zeker zo mooi. Ik laat mezelf uit." Zijn vrouw Ellen Krul (51) zag het kunstzinnige altijd al in hun bedrijf: "In een net niet recht geploegde voor, in een asymmetrisch ingericht erf, in net niet keurig gemaaide paden."

Tekst: Kitty Peetoom / Foto's: Gaos

BD -bedrijf Gaos ligt in de Flevopolder vlakbij het dorpje Swifterbant, dat naar de Swifterbantcultuur is genoemd. De Swifterbanters waren zeventienduizend jaar geleden de eerste boeren in een tijd waarin de meeste mensen leefden als jager-verzamelaars. Pioniers dus. In kleine hutten woonden ze op de oevers van rivieren.

Ellen en Jos hebben vijftig hectare akkerbouwland bij huis en pachten bij Harderwijk nog eens 25 hectare natuurland van Natuurmonumenten voor hun Gasconne vleeskoeien. Ze zetten de pionierstraditie van Jos' familie voort. Toen hij een kleine jongen was, verhuisden zijn vader en moeder met hun boerenbedrijf van Limburg naar Flevoland, naar land dat net was drooggelegd. Zo landden Jos' voeten van het zachte heuvelland op de plakkerige zeebodem. "Het was een schok. In Limburg glooide het zo mooi maar hier was het plat en kaal. Toen droomde ik er voor het eerst van om een heuvelachtig park te realiseren. Die droom is na al die jaren dus uitgekomen, ook al is het maar een stukje park geworden: op de dijk tussen onze akkers en de nieuwe spoorlijn van Lelystad naar Kampen."

Geschiedenis

Jos en Ellen hebben de boerderij in 1986 overgenomen van Jos' vader, een gangbare akkerbouwer. Jos had de middelbare landbouwschool achter de rug en was vijf jaar in maatschap met pa, Ellen had Warmonderhof afgerond in Kerk-Avezaath. "Ik heb Jos leren kennen in Engeland, waar ik stage liep bij zijn broer die daar een BD-bedrijf had."

In 1988 kwamen er meer mogelijkheden om biologische landbouwproducten op grotere schaal af te zetten. Ze sloten zich aan bij aardappelverkoop- en teeltbedrijf Agrico. Ook startten ze samen met een paar andere boeren de groothandel Nautilus, een biologische akkerbouw-, fruitteelt- en tuinbouwcoöperatie. In 2004 zijn ze met een fruitteler, een groenteteler en een melkveehouder de Hofwebwinkel gestart.

Verbinding: dat is de grondtoon van Gaos, blijkt naarmate het gesprek vordert. "BD is voor ons gewoon logisch. Je bent als boer verantwoordelijk voor meer dan alleen je gewas. Je bent ook verantwoordelijk voor je grond. BD is niet alleen boer zijn, het is je hele leven. Het geeft ook richting aan hoe je bijvoorbeeld met je kinderen omgaat. BD is de samenhang met alles om je heen: de kosmos, de planten, de dieren,

de mensen, de natuurwezens."

Hun bedrijf staat in verbinding met de hele wereld, vertellen Jos en Ellen. Ze hebben jaarlijks vele stagiaires van alle continenten, zoals momenteel Brazilië en Oekraïne. Ook lopen veel studenten stage van Warmonderhof, die hier vlakbij is gevestigd. "De imker van Odin is er één keer per week, onderzoekers van het Louis Bolk Instituut doen zaandonderzoek op ons land, wandelaars lopen het Gaos-pad. Die uitwisseling en samenwerking op ons bedrijf, dat zijn wezenlijke dingen die ons aan het hart gaan en waar wij van willen leren."

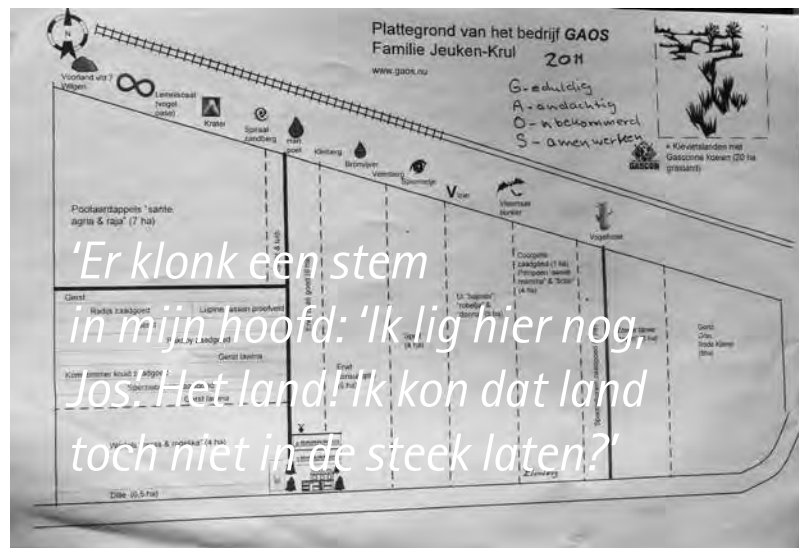
Hanzelijn

Alles ontstaat uit het spanningsveld tussen chaos en orde, betogen zij. Vandaar de bedrijfsnaam. Die staat voor Geduldig Aandachtig Onbekommerd Samenwerken. Ellen: "Maar het staat ook voor de chaos, de revolutie die nodig is om steeds iets nieuws te bewerkstelligen. De dynamiek waar we in staan als biologisch-dynamisch boer. Het is heel boeiend om je op dat grensvlak van chaos en orde te begeven." Jos grijnst: "En heel vermoeiend."

Tien jaar geleden kregen ze te horen dat ze een stuk van hun land moesten afstaan voor de Hanzelijn, de nieuwe treinverbinding tussen Zwolle en de Randstad, dwars door Flevoland heen, met een weg ernaast. "We waren er kapot van. Het is niet alleen dat ze een stuk van je land afsnijden, maar er komt zo veel onrust op je af. Lawaai van langszazende treinen en auto's. Het uitzicht op het open landschap verdween."

Ze overwogen te stoppen. Jos vertelt dat hij in die dagen op het land liep en dacht: "Wegwezen. We gaan hier gewoon weg." "Maar toen klonk er echter in mijn hoofd een stem: 'Ik lig hier nog, Jos! Het land! Ik kon dat land toch niet in de steek laten?'"

Dat moment markeerde het kantelpunt. Ze besloten te blijven. Jos stapte op de aanneemer af en vroeg hem grond te storten voor een dijk op hun land om de 'open wond' tussen rail en akker te dichtten. Deze bufferzone van een kilometer lang en 25 meter breed, op enkele plaatsen zelfs vijftig meter, beschermt de gewassen op het land. "IJzer- en koperdeeltjes kunnen schadelijk zijn voor onze planten. Daarbij dient de strook ook als geluidswand. Want we zijn zeer gesteld op onze rust. Onkruid wieden met herrie aan ons hoofd, daar hadden we helemaal geen zin in."

Oase

De chaos na het bericht van de komst van de spoorlijn is na tien jaar omgezet in orde. De bufferzone met vennen, poelen en veel bloemen trekt insecten en vogels aan en wordt steeds meer een plek waar mensen tot rust komen en waar de natuur haar vrije gang kan gaan. Zo levert de strook een belangrijke bijdrage aan de natuurontwikkeling en bestuiving op de akkers.

"Een hele dag ploegen is saai, maar het is ook een meditatie moment. Toen de dijk er net lag, keek ik tijdens het ploegen maar naar die bult en zo kwamen de vormen vanzelf naar me toe. Daarbij bood een boek van landschapskunstenaar Andy Goldsworthy veel inspiratie." Dus stak Jos zijn schop in de dijk en groef de Hartpoel: een vennetje met daarin een klein eilandje met een eivormig rieten object. De Hartpoel is via het kavelpad, als een ruggengraat, verbonden met het huis van Jos en Ellen. Vanuit de Hartpoel is in twee richtingen een steeds breder wordende slingerbeweging getrokken over de lengte van de dijk. "Deze slingerbeweging noem ik een Vortex, ook wel draaikolk of werveling. Deze Vortex heeft heel precieze maten. Hij is volgens de 'gulden snede' aangelegd. Het is als het ware de golfengte waarop de

kunstwerken op elkaar zijn afgestemd."

"De gulden snede is een maatverhouding die veel in de natuur voorkomt. Wanneer een vorm die maatverhouding heeft, kan de energie gemakkelijk stromen", doceert Jos. Langs de Vortex bevinden zich nog een tiental andere objecten, die ook volgens de gulden snede zijn aangelegd: een Lemniscaat met in de ene ronding een vosveilige broedplaats en in de andere een watertje, een krater die dienst kan doen als amfitheater, een spiraalzandberg, een vleermuisbunker en een Cairn, een huizenhoog 'ei', gebouwd van aardappelkistjes (zie de foto op de cover).

Oud eilandje

Bij de graafwerkzaamheden voor de dijk werd een plek gevonden waar het pleistocenezand vier meter hoger lag dan in het omliggende veld. "Het is waarschijnlijk een eilandje of een verhoging in het

landschap geweest. We hebben er de Bronvijver gegraven en er een bankje bij geplaatst. Het is een bijzondere plek. Er hebben mogelijk mensen gewoond. We vonden namelijk ook grote boomstronken van voormalige begroeiing uit de tijd van de Swifterbantcultuur. Die hebben we gebruikt voor de Spiraalzandberg."

De laatste aanwinst van Gaos is het bijenhuis, waar bijenkasten staan van het bijenproject van Odin. Ellen wordt begeleid door de Odin-inker, zodat ze straks zelf bijen kan houden. Het huisje heeft de kleuren van de Nederlandse spoorwegen. Ellen: "Dat is Jos' humor. De kleuren zijn vooral gekozen omdat bijen deze kleuren goed kunnen zien. Jos vindt het heel grappig om de aandacht te trekken met het blauw en geel van de Spoorwegen."

Dat treinreizigers vanuit hun raampje de landschapskunst kunnen zien, doet Jos plezier. "Dat is ook maatschappelijke verbindingen kweken. Toen de koningin langs reed tijdens de opening van de Hanzelijn

Zaadteelt en onderzoek

Op Gaos telen Ellen en Jos diverse gewassen voor het zaad, zoals de uienrassen Bajosta en Robelja. Ze vinden het gebruik van zaadvaste rassen heel belangrijk: "Zaadvaste rassen geven een betere kwaliteit dan hybriden. De smaak en de vitaliteit zijn hoger. Je ziet het niet, maar de inhoud en energie zijn beter. Zaadvaste rassen volgen de wetten van de logica. Als je een goede vader- en moederplant hebt, kun je ervan uitgaan dat het nieuwe plantje ook levenskrachtig is. Met zaadvaste rassen kan iedere gebruiker zelf vermeerderen. En zo hoort het ook. Bij hybriden kan dat niet."

Het Louis Bolk Instituut doet momenteel rassenonderzoek op Gaos naar lupinebonen. Die zouden straks als Europees alternatief voor soja kunnen fungeren. Dat draagt bij aan het tegenhouden van genetisch gemodificeerde soja.

Daarnaast hebben Jos en Ellen al twee jaar een kippenmobiel om te onderzoeken hoe ze het leven van de kippen echt kipeigen kunnen maken: "Zodat ze altijd kunnen scharrelen naar nieuwe plekken."

op 6 december 2012, hebben we met stobalen zelfs een compleet stationnetje ingericht. Dat vind ik nou lachen. Het is een dynamisch gebeuren. Als ik iets leuks zie, dan komt het erbij. Zoals die drie meter hoge wandelende spin van wilgentakken (zie de foto hieronder). Maar het moet geen pretpark worden natuurlijk."

Afgerond geheel

Het is een drukke tijd geweest. Jos en Ellen zijn door Prorail gecompenseerd en kregen de mogelijkheid om een stukje land bij te kopen. Dat vraagt extra aandacht en financiën. Jos: "We hebben het naar mijn zin iets te druk. Ik streef ernaar, binnen mezelf weer die openheid te creëren om ideeën uit de lucht te pakken. Het laatste jaar mis ik dat." Ellen staat er net iets anders in. "Het kunstzinnige brengt Jos veel. Ik ben meer een harde werker die geniet van die mooie landschapskunst. Maar zonder de kunst zat het kunstzinnige er voor mij

op dit bedrijf ook al in. Ik vind het vooral belangrijk dat we goed voedsel kunnen blijven produceren en in de gemeenschap kunnen blijven staan." Jos voegt echter een nieuw idee toe: "De ontwikkeling van een nieuwe generatie via de landbouw, via onderwijs en verhalen, moet veel meer op de voorgrond komen."

Het avontuur van Jos en Ellen is nog lang niet voorbij. De landschapskunst op hun bedrijf symboliseert de pendule van orde naar chaos naar orde en terug. Hun belangrijkste gevoel, na die turbulente jaren met de komst van de spoorlijn, is dat het bedrijf nu 'veilig' is. Jos: "We gaan voorlopig nog even door, zo oud zijn we nog niet, maar nu we dit hebben bereikt zou ik het bedrijf wel kunnen loslaten aan een eventuele opvolger. Na 25 jaar BD-landbouw en het afsluiten van het bedrijf met de bufferstrook is Gaos een afgerond geheel. Het is een eenheid die potentie heeft op alle fronten." 🌱

Biologisch dynamisch landbouwbedrijf Gaos

Jos Jeuken en Ellen Krul
Elandweg 46
Swifterbant
www.gaos.nu

Gewassen: spelt, aardappelen, tarwe, uien, bonen, conserven-erwten en -bonen, pastinaak, pompoen, peen, raapsteel, cosmea, borage, korenbloem, radijs, spinazie

Dieren: vleeskoeien van het ras Gasconne (30 GVE)

Overig: zaad- en pootgoedteelt en duurzame energieproductie, mede-eigenaren biologische webwinkel Hof Webwinkel

Grootte: 75 hectare

Afzetkanalen: Bio-bakker, Agrico, Hof Webwinkel, Odin, Bingenheimer Saatgut, De Bolster